

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Гриньова М. В., Величко Р. М.
Полтава, Україна*

Процес змін в сучасній системі освіти ставить перед освітянською спільнотою нові вимоги щодо формування та розвитку особистості майбутніх фахівців, які би на належному рівні володіли методологією наукового пізнання, методами наукових досліджень і технологіями їх застосування в освітньому процесі.

Нова парадигма розвитку системи вищої освіти потребує змін щодо підходів, принципів, змісту, методів, форм та технологій організації педагогічної діяльності. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», одним з основних завдань закладу вищої освіти, зокрема, є: «проведення наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі». Крім того, «наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти» [1]. Зважаючи на це, важливою постає підготовка висококваліфікованого керівника закладу загальної середньої освіти, конкурентоздатного на сучасному ринку праці, який би добре орієнтувався в суміжних галузях знань, володів навиками проектної та науково-дослідницької діяльності й був готовий до постійного професійного зростання.

Окреслені завдання висувають нові вимоги до підготовки майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, що передбачає не лише озброєння його знаннями з навчальних дисциплін, але й формування умінь і навичок дослідницької компетентності, професійних якостей і відповідних компетентностей. Це зумовлює пошук нових та оновлення наявних підходів до організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Теоретичний аналіз наукових джерел з означеної проблеми дозволяє виокремити певні напрями її дослідження: вивчення теоретичних засад організації науково-дослідницької діяльності студентів (Б. Андрієвський, М. Князян, О. Крушельницька, А. Мосейчук, А. Сбруєва, В. Сластьонін, І. Солошич, Р. Шишка та ін.); формування дослідницьких умінь залежно від методики й організації навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності (О. Абдуліної, Г. Артемчука, І. Драча, М. Князяна, Л. Козак, В. Литовченка, Н. Москалюк, Є. Спіцина та ін.); з'ясування особливостей науково-дослідницької роботи майбутніх фахівців Я. Болубаш, Н. Волкова, І. Зязюн, М. Князян, В. Кремень, С. Лукашенко, Л. Султанова, О. Пехота, М. Фалько та ін.; специфік процесу організації дослідницької діяльності студентів досліджували (О. Бондаревська, М. Канторович, І. Якиманська та ін.).

За логікою наукового пошуку необхідно з'ясувати структуру дослідницької компетентності майбутніх керівників загальної середньої освіти. Під структурним елементом дослідницької компетентності

розуміється готовність самостійно вирішувати проблеми в рамках дослідницької діяльності, що призводить до досягнення певних результатів відповідно до вимог професійних стандартів [2].

У науково-педагогічній літературі існують різні наукові підходи вітчизняних та зарубіжних учених щодо визначення структурних компонентів дослідницької компетентності. Т. Гладюк виділяє мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний компоненти; М. Золочевська – функціонально-рефлексивний, мотиваційно-ціннісний, змістово-практичний, функціонально-рефлексивний компоненти; Е. Луговська – когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, рефлексивний компоненти; М. Князян – мотиваційно-ціннісний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-поведінковий, оцінювально-рефлексивний компоненти; М. Михаськова – ціннісно-орієнтаційний, когнітивний, практично творчий компоненти; Ю. Шапран – ціннісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний компоненти; О. Шестопалюк – ціннісно-мотиваційний, когнітивний, особистісний, поведінковий структурні компоненти дослідницької компетентності [3].

Проаналізуємо зміст кожного зазначеного компонента. Когнітивний компонент дослідницької здатності виявляється в умінні майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти самостійно організувати та здійснювати наукові дослідження, систематизувати та аналізувати необхідну інформацію, володіти методами та інструментами наукового дослідження, використовувати закономірності, принципи наукової діяльності, міжпредметний характер, знання для вирішення конкретних дослідницьких завдань, уміння свідомо опрацювати та застосовувати наукову інформацію, отриману з різних іноземних джерел. При цьому докторанти демонструють такі особистісні якості, як самостійність, ініціативність, обізнаність, дослідницький ентузіазм, креативність у вирішенні конкретних наукових завдань.

Ключовими елементами когнітивного компоненту є сформованість наукового мислення, яке відтворює специфіку об'єктів пізнання та спрямованість мисленнєвих операцій на вирішення задач, визначає мету дослідження, гіпотези базуються на теоретичних або експериментальних дослідженнях і обов'язково містять нові ідеї розробка методів дослідження результати аналізу формулювання висновків.

До наступних мотиваційно-ціннісних компонентів дослідницької компетентності керівників майбутніх закладів загальної середньої освіти належать мотивація, цілі, потреби в дослідницькій діяльності, самовдосконаленні та саморозвитку. Головною основою мотиваційно-ціннісного компоненту є глибоке усвідомлення та розуміння керівником закладу загальної середньої освіти важливості знань про дослідницьку діяльність у майбутньому, формування позитивної мотивації до здійснення дослідницької діяльності та з іншого боку, наявність осіб, які займаються дослідницькою діяльністю та реалізація їх потреб та інтересів, результатом якої є освітній науковий продукт.

Наступний операційно-діяльнісний компонент дослідницької компетентності майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти є

готовність застосовувати набуті знання, уміння та навички у практичній діяльності. Формується в практичній дослідницькій діяльності, що здійснюється в конкретних умовах відповідно до норм і методик наукової творчості, сприяючи реалізації теоретичних і емпіричних методів дослідження. Ця складова проявляється в таких якостях особистості, як уважність, вдумливість, старанність, ерудованість.

Рефлексивний компонент дослідницької компетентності майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти повинен враховувати здатність рефлексувати над власною аналітичною діяльністю. Це самоаналіз і самооцінка своєї діяльності та її результатів, усвідомлення й оцінка ступеня досягнення запланованих цілей діяльності. Зазначені компоненти сприяють розвитку здібностей майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти до самовизначення та цілепокладання, визначають особистісну підготовку, самовдосконалення та саморозвиток у професійній діяльності (бажання та вміння самостійно навчатися, проводити наукові дослідження, оцінювати власну діяльність під час аналітичної діяльності тощо).

Рефлексивний компонент формує рівні розвитку самооцінки, усвідомлення власної значущості, відповідальності за результати власної професійної діяльності. Умовою ефективного формування рефлексивного компоненту є внутрішня діяльність майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти, спрямована на самоконтроль, самопізнання, саморозвиток і самовдосконалення.

Модернізація навчального процесу потребує реорганізації освітнього процесу, перегляду та оновлення освітніх програм, методів навчання, інноваційних прийомів, особливо використання інформаційних технологій, дистанційного навчання, що є актуальним у сучасній освіті. Дослідницька компетентність передбачає здатність співпрацювати, налагоджувати зв'язки, бути готовим до змін і самовизначення. Вважається комплексною характеристикою майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, що включає володіння методичними знаннями, дослідницькими прийомами, оцінку їх цінності та готовність використовувати їх у професійній діяльності. Дослідницька компетентність є ключовою та основою для розвитку інших компетентностей, оскільки вона може допомогти людині вчитися протягом усього життя та стати конкурентоспроможною та успішною надалі в житті.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. [Електронний ресурс]. 2014. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Федорчук В. В. Формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів в процесі вивчення методики наукових досліджень. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 1 (21). С. 117-125.
3. Чернякова Ж. Формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії у процесі докторської підготовки. *Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа: монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С.465-491.